

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIÁLNEJ PRÁCE

ZBORNÍK VEDECKÝCH ŠTÚDIÍ

KATEDRY SOCIÁLNEJ PRÁCE

PEDAGOGICKEJ FAKULTY

UNIVERZITY MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

2

PhDr. Peter PAPŠO, PhD. (ed.)

2018

Názov: Zborník vedeckých štúdií Katedry sociálnej práce Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 2

Editor: PhDr. Peter Papšo, PhD.

Recenzenti: doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
Mgr. Stanislava Hofferková, Ph.D.

Vydavateľ: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Rok vydania: 2018

Za formálnu a obsahovú stránku príspevkov uverejnených v tomto zborníku zodpovedajú ich autori.

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.

ISBN 978-80-557-1523-0

OBSAH

ÚVOD	4
Daria BECKER-PESTKA: Polish school facing problems of social pathology – The line of action and fields of activities	5
Peter JUSKO: Význam sociálnej práce v prevencii radikalizácie a násilného extrémizmu	22
Peter JUSKO – Marek STACHOŇ – Jana VRŤOVÁ: Spravodlivosť a sociálna práca	32
Márta MIKLÓSI: Teaching under special circumstances in Hungary	40
Peter PAPŠO: Uplatnenie mladých dospelých po ukončení ústavnej náhradnej starostlivosti na trhu práce	57
Marek STACHOŇ: Kritické myslenie, vyučovací proces a spoločnosť	75
Hans-Jørgen WALLIN WEIHE: Crafts, intangible cultural heritage, language and traditions among the sea travelling and coastal living Roma	84

ÚVOD

Súčasná spoločnosť je charakteristická veľkým množstvom rôznych sociálnych problémov, z ktorých viaceré majú korene už v minulosti, ale mnohé sa začínajú rozvíjať v súvislosti s aktuálnou spoločenskou situáciou. Prítomnosť týchto problémov o to viac poukazuje na to, že v spoločnosti musí mať svoje nezastupiteľné miesto sociálna práca, či už ako praktická činnosť, ale aj ako vedný a študijný odbor. Sú to práve vedci a odborníci z oblasti sociálnej práce, ktorí mapujú aktuálne sociálne problémy, analyzujú ich a hľadajú cesty k ich riešeniu. Výsledky svojej práce následne publikujú či už v podobe vedeckých a odborných monografií, časopiseckých článkov, vysokoškolských učebníc, alebo zborníkov. Jedným z nich je aj Zborník vedeckých štúdií Katedry sociálnej práce Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 2, ktorý práve čítate a v ktorom nájdete nie len štúdie od autorov zo spomínanej katedry, ale aj od renomovaných odborníkov zo zahraničia (Nórsko, Maďarsko, Poľsko). Jedine spoločným úsilím môžeme napomáhať k rozvoju pre spoločnosť tak dôležitej vedy, akou je práve sociálna práca.

PhDr. Peter Papšo, PhD.
editor

VÝZNAM SOCIÁLNEJ PRÁCE V PREVENCII RADIKALIZÁCIE A NÁSILNÉHO EXTRÉMIZMU

Peter JUSKO

Anotácia

Teória a prax sociálnej práce má v oblasti deradikalizácie a prevencie extrémizmu široké pole pôsobnosti zahŕňajúce rôznorodé aktivity. Sociálnu prácu v oblasti riešenia extrémizmu a deradikalizácia považujeme za výrazne na klienta orientovanú sociálnu prácu. Z pohľadu foriem sociálnej práce ide predovšetkým o terénnu sociálnu prácu, ktorej cieľom je vyhľadávať a oslovovať klientov v ich prirodzenom prostredí, sprostredkovať im pravidelný kontakt s pracovníkmi v teréne, ponúknuť im rozhovory na rôzne témy, odovzdávať informácie a poskytovať podporu v ťažkých životných situáciách. Sociálny pracovník sa v rámci svojej diagnostickej činnosti s klientom ohrozeným extrémizmom a radikalizáciou zameriava na identifikáciu problémové oblasti, pri riešení ktorých klient potrebuje pomoc.

Kľúčové slová: Násilný extrémizmus. Radikalizácia. Deradikalizácia. Sociálna práca. Prevencia. Sociálny klient. Sociálne fungovanie. Sociálny kapitál.

Úvod

Z terminologického hľadiska považujeme za extrémizmus konanie a aktivity vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktorá či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobí na existujúci demokratický systém, a snaží sa ho nahradiť systémom totalitného režimu alebo diktatúry. K charakteristikám extrémizmu patrí potláčanie práv a slobôd určitých skupín obyvateľstva vyplývajúce z ich pohlavia, rasy, národnosti, etnika, vierovyznania apod. a používanie násilia voči svojim

oponentom (Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019). K činnostiam vykonávaným extrémistami by sme mohli zaradiť (Mlýnek, 2012, s.7):

1. Páchanie pouličnej trestnej činnosti.
2. Výrobu a distribúciu materiálov propagujúcich rasovú, národnostnú, náboženskú, alebo inú neznášanlivosť.

Teória a prax sociálnej práce má v oblasti deradikalizácie a prevencie extrémizmu široké pole pôsobnosti zahŕňajúce rôznorodé aktivity. Ide napr. o rozvoj potenciálu klienta ako súčasť sekundárnej a terciárnej prevencie, využitie manažmentu rizík a manažmentu konfliktov v prípade potrebnosti ich akútneho riešenia, využitie koordinujúcej úlohy sociálnej práce pri zabezpečovaní spolupráce a sieťovania medzi jednotlivými aktérmi, či o podporu sociálneho fungovania obetí extrémistických trestných činov. Vzhľadom k nedostatočne rozvinutej protiextrémistickej sociálnej práci v našich podmienkach akcentujeme aj význam preberania príkladov dobrej praxe zo zahraničia.

1 Koncipovanie významotvorných prvkov sociálnej práce v prevencii radikalizácie a násilného extrémizmu

Schopnosť klienta samostatne fungovať môžeme vnímať v kontexte konceptu sociálneho fungovania. Sociálne fungovanie klienta ohrozeného radikalizáciou a extrémizmom je determinované saturáciou jeho potrieb, z nenaplnovania ktorých môžu vznikať problémy, riešenie ktorých je predmetom profesionálnej sociálnej práce. Z pohľadu foriem sociálnej práce ide predovšetkým o terénnu sociálnu prácu, ktorej cieľom je vyhľadávať a oslovovať klientov v ich prirodzenom prostredí, sprostredkovať im pravidelný kontakt s pracovníkmi v teréne, ponúknuť im rozhovory na rôzne témy, odovzdávať informácie a poskytovať podporu v ťažkých životných situáciách (Křížková a kol., 2017, s.25). Pri reflektovaní problémov vo vzťahu klienta v ohrození radikalizáciou a násilným extrémizmom a prirodzeným sociálnym prostredím je úlohou sociálnej práce predovšetkým zistiť, či sa požiadavky tohto prostredia úmerné (zvládnuteľné) vzhľadom k schopnostiam a spôsobilostiam tohto

klienta. V prípade zistenia problémov v tejto oblasti rôzne intervencie do sociálnej situácie klienta. Negatívne vplyvy prostredia spôsobujúce radikalizáciu často už veľmi mladých ľudí akcentuje význam využitia systému včasnej intervencie ako súčasti terénnej sociálnej práce. Riešenie krízovej situácie spojenej s príčinami, ale aj dôsledkami radikalizácie poukazuje na potrebu akútnej pomoci klientovi prostredníctvom krízovej intervencie.

Extrémizmus môžeme v kontexte nenapĺňania rôznych sociálnych a psychologických potrieb vnímať ako „sociálnu drogu“, ktorou si extrémisti formou skupinovej nenávisti kompenzujú svoje osobné, či sociálne problémy (Bíziková – Vargová, 2017, s.4). V prípade dlhodobého pôsobenia extrémizmu ako „sociálnej drogy“ je vymedzením sociálnej práce v tejto oblasti resocializačné pôsobenie, resp. pomoc pri resocializácii. Táto pomoc by mala zahŕňať pomoc a podporu rodinám, sprostredkovanie kontaktov s tými, čo prešli procesom deradikalizácie, či pomoc pri nadväzovaní nových kontaktov, vzdelávaní, či získavaní zamestnania. Pri práci s obeťami násilného extrémizmu je využiteľná skupinová socioterapia, sociálna práca s páchatelmi násilných činov môže byť súčasťou probačných resocializačných programov.

Pri koncipovaní sociálnej práce s osobami ohrozenými radikalizáciou by sme sa mali zaoberať aj životnou situáciou, v ktorej sa títo klienti nachádzajú. Podľa Musila a Navrátila (2000) je súčasťou posudzovania životnej situácie klienta stav v rodine, zdravotný stav, ekonomická situácia, sociálne začlenenie apod.) Ak pri posudzovaní životnej situácie klienta zistíme problém týkajúci sa násilného extrémizmu, je potrebné intervencie sociálnej práce zamerať na riešenie tohto problému, alebo aspoň na elimináciu faktorov, ktoré ho spôsobili.

Aktivity extrémistov nezahŕňajú len aktivity spoločnosťou vnímané ako negatívne, ale aj také, ktoré korešpondujú s poslaním sociálnej práce. Ide napr. o pomoc rôznym cieľovým skupinám, napr. seniorom, či ľuďom so zdravotným postihnutím, alebo aktivity v oblasti práce s mládežou. Realizácia takýchto aktivít predpokladá organizovanosť a funkčnú vnútornú štruktúrovanosť extrémistických skupín, čo kladie na sociálnu prácu nároky v oblasti takto zameranej sociálnej práce. Ide

predovšetkým o etablovanie sociálnych pracovníkov v prirodzenom sociálnom prostredí týchto klientov, oslovovanie klientov s ponukou vhodných sociálnych služieb a akceptácia klientov celom procese sociálnej práce. Terénna sociálna práca s týmito charakteristikami má svoj veľký význam, ale aj výrazné špecifiká v tzv. sociálne vylúčených lokalitách, kde na jednej strane je vysoká pravdepodobnosť radikalizácie rôznych skupín obyvateľstva, ale aj výskytu rôznorodých sociálnych problémov, riešenie ktorých si vyžaduje koordinovaný postup relevantných inštitúcií. Ako príklad takejto koordinácie môžeme uviesť tzv. asistenčnú činnosť využívanú v preventívnom projekte NinA v Nemecku (In: Prevence v oblasti pravicového extrémizmu, 2012, s.86), ktorá je zameraná jednak na inštitúcie, ale aj na ďalšie sociálne skupiny, ktoré sú s klientom v kontakte.

2 Kritická reflexia intervencií sociálnej práce v oblasti prevencie extrémizmu a radikalizácie

Jednou z kritických reflexií pôsobenia sociálnej práce v prevencii sociálnopatologických javov sú jej intervencie „ex post“, tj. až po vzniku a rozšírení daného problému. Tento kritický moment môžeme zaznamenať aj v prevencii extrémizmu, a preto apelujeme na proaktívnejší prístup sociálnej práce v tejto oblasti. Ak dôležité východiská sociálnej práce v oblasti prevencie extrémizmu a radikalizácie rôznych skupín obyvateľstva, ale predovšetkým mládeže by sme navrhovali nasledovné:

- kontaktná práca s klientmi
- mapovanie potenciálne ohrozených
- ochrana a pomoc obetiam extrémizmu.

Cieľom kontaktnej sociálnej práce s mládežou ohrozenou extrémizmom a radikalizáciou (Kulifaj a kol., 2016, s.68) je v danom momente a na danom mieste vytvoriť priestor pre realizovanie sociálnej práce. Na to, aby mohol sociálny pracovník poskytovať klientovi svoje služby je potrebné nadviazať prvý kontakt, zistiť jeho potreby a stanoviť a upevňovať vzájomné hranice a vybudovať obojstrannú dôveru. Pre realizáciu sociálnej práce je potrebné poznať lokalizáciu a demografickú

a sociálnu štruktúru ľudí ohrozených, resp. potenciálne ohrozených radikalizáciou. Na to slúži tzv. mapping ohrozených, resp. potenciálne ohrozených, pri ktorom sociálni pracovníci môžu spolupracovať so školami, políciou a orgánmi územnej a regionálnej samosprávy. Kľúčovou úlohou sociálnej práce po realizácii mappingu je zabezpečenie ochrany a pomoci obetiam extrémizmu, a to existujúcimi prostriedkami, ktorými sociálna práca, resp. sociálna politika disponuje.

Intervencie sociálnej práce do riešenia problémov spojených s radikalizáciou a násilným extrémizmom by sme mohli rozdeliť do nasledovných podskupín:

- informačné a poradenské aktivity,
- sociálne intervencie riešiace problémové oblasti,
- podpora exitu a podpora spoločenského uplatnenia sa.

K informačným a poradenským aktivitám pri práci s klientom ohrozeným extrémizmom a radikalizáciou by sme zaradili základné poradenstvo, informačný servis klientovi a využívanie mobilnej poradne proti extrémizmu. Základné poradenstvo (Kulifaj a kol., 2016, s.68) zahŕňa pomoc pri riešení aktuálnych problémov a zvyšovanie kompetencií klientov tieto problémy riešiť. Zameriava sa na pomoc v oblasti sebaaprijatia klientov, riešenie vzťahových problémov, problémov v rodine, škole, či zamestnaní, v oblasti sexuálneho života, zneužívania návykových látok apod. Cieľom základného poradenstva je pomôcť klientovi zorientovať sa vo svojej sociálnej situácii ponúknuť mu viac možností ako problém riešiť a vysvetliť mu výhody a nevýhody jednotlivých riešení. Informačný servis klientovi ohrozenému extrémizmom a radikalizáciou zahŕňa poskytovanie špecifických informácií nadväzujúcich na základné poradenstvo, čiže napr. škola, rodina, vzťahové problémy, právne otázky, bezpečný sex, riziká užívania návykových látok atď. Špecifickou formou poradenskej pomoci je tzv. Mobile Beratung gegen Rechtstextremismus (mobilná poradňa proti pravicovému extrémizmu) fungujúca v Nemecku (Prevence v oblasti pravicového extrémizmu, 2012, s.40). Ekvivalentom tejto formy poradenskej činnosti v Českej republike je koncept mobilného poradenstva proti extrémizmu pod názvom MOPOPSEX.

Sociálny pracovník sa v rámci svojej diagnostickej činnosti s klientom ohrozeným extrémizmom a radikalizáciou zameriava na identifikáciu problémové oblasti, pri riešení ktorých klient potrebuje pomoc. Takýmito oblasťami sú napr. (Kriglerová – Chudžíková, 2017, s.3) sociálna marginalizácia, chudoba, nezamestnanosť, šikanovanie, domáce násilie, rasizmus, psychické problémy atď. Intervencie sociálneho pracovníka sa potom zameriavajú na riešenie konkrétnej problémovej oblasti, čo má aj výrazný preventívny účinok, pretože prispieva ku odklonu klienta od extrémizmu.

Nezanedbateľnou súčasťou sociálnej práce sú intervencie súvisiace s integráciou, resp. reintegráciou klienta do spoločnosti. V oblasti boja s radikalizáciou a extrémizmom ide predovšetkým o participáciu sociálnej práce vo výstupových (exitových) programoch, ktorá môže byť zameraná napr. na pomoc pri získavaní pracovnej kvalifikácie a hľadani zamestnania, sociálnej pomoci utečencom a migrantom, ak sa stali obeťami násilnej trestnej činnosti, či na realizáciu sociálnej práce v sociálne vylúčených lokalitách.

3 Celospoločenský kontext personálnej a javovej stránky násilného extrémizmu a radikalizácie

Odhady počtu členov extrémistických skupín sa v SR pohybujú v prípade pravicových extrémistov okolo 900 osôb a v prípade ľavicových extrémistov okolo 200 aktívnych prívržencov. Počet sympatizantov extrémizmu sa odhaduje na niekoľko tisíc s nebezpečenstvom rastu.

K extrémistickým tendenciám v postmodernej spoločnosti by sme však mohli zaradiť aj sociálnym konštruktivizmom legitimizované preceňovanie seba samého a svojich možností. Takto orientovaných ľudí označuje Keller (2015, s. 157) ako dobrodruhov každodennosti. Ide o ľudí, ktorí sa neustále zaoberajú sami sebou a sú veľmi nestabilní, neustále s niečím experimentujú a v nadväzovaných kontaktoch hľadajú len potvrdenie seba samých.

K týmto dvom orientáciám extrémizmu by sme, s istou mierou simplifikácie, mohli zaradiť aj motiváciu k nemu. Zatiaľ čo

u ideologicky zameraného extrémizmu ide najmä o nenávisť v rôznych podobách, u „dobrodruhov každodennosti“ je to nuda a túžba po vzrušujúcich zážitkoch.

K pravicovým extrémistom by sme mohli zaradiť napr. neonacistických skinheads, futbalových chuligánov, či rasistických extrémistov, pričom k ich nelegálnym aktivitám patrí napr. podpora a propagácia hnutí smerujúcich k potláčaniu práv a slobôd občanov, či hanobenie národa, rasy a presvedčenia. K ľavicovým extrémistom bývajú zaraďované extrémne anarchistické hnutia, ekologické a antifašistické hnutia, v prípade, že páchajú trestné činy spojené s ublížením na zdraví, výtržníctvom, či poškodzovaním cudzej veci.

V spoločnosti, ktorej narastajú prejavy radikalizmu a extrémizmu je potrebné posilniť jej sociálnu kohéziu, dôveru v nenásilné a demokratické spôsoby riešenia problémov tak, aby sa členstvo v extrémistických skupinách mladým ľuďom nejavilo ako vhodná alternatíva ich spoločenskej participácie.

Extrémistická skupina môže pre jej členov predstavovať také výhody, ktoré im v bežnom živote absentujú, napr. pocit identity, bezpečia, či ochrany, silné priateľské putá, dobrodružstvo a vzrušenie, či niekedy až náhrada ich rodiny. K objektívnym charakteristikám extrémistických skupín by sme mohli zaradiť (Extrémizmus a radikalizmus mládeže – škandinávске skúsenosti, 2015, s.7) počet členov, ideologické pozadie, oblečenie a symboly zbrane, členstvo v skupine, osobnosť vodcu, skupinovú dynamiku, priebeh náboru do skupiny, príťažlivosť skupiny, či sankcie používané pri odchode zo skupiny.

Extrémistické skupiny vytvárajú pre ich členov sociálny kapitál. Putnam (2000) ho definuje ako ochotu riešiť s druhými v atmosfére vzájomnej dôvery spoločné problémy. Rozlišuje pritom zväzujúci sociálny kapitál, ktorý skupinu uzatvára vonkajšiemu svetu a podporuje pocit vlastnej výnimočnosti, a premostujúci sociálny kapitál, ktorý dokáže prepájať rôznych ľudí. Sociálny kapitál v postmodernej spoločnosti funguje ako exkluzívny spolok, čiže výhody z neho plynú výhrade členom daných zoskupení.

Nórsky preventista a poradca v oblasti extrémizmu Tom Olsen (In: Extrémizmus a radikalizmus mládeže – škandinávske skúsenosti. 2015, s.1) hovorí o štyroch základných typoch ľudí, ktorí sa stávajú členmi extrémistických skupín: ideologickí aktivisti, spoločníci, dobrodruhovia a sociálne frustrovaní. Každý z týchto typov pochádza z rozdielnych sociálnych pomerov, majú rôznu motiváciu ku členstvu, zastávajú rôznu pozíciu v skupine, z rôznych dôvodov neskôr opúšťajú skupinu, ale predovšetkým si vyžadujú odlišné druhy preventívnych a intervenčných aktivít.

Profilácia prívržencov extrémizmu a identifikácia ich ťažiskových charakteristík súvisí s ich sociálnym začlenením pred vstupom do extrémistickej skupiny. Ide predovšetkým o nesúlad medzi spoločenskými konvenciami a osobnými aspiráciami v istej postupnosti vyjadrený v kontinuu rozpor – odpor – nenávisť – násilie.

Záver

Na počiatku nového milénia došlo k zaujímavému skríženiu rebelantských a pôžitkárskeho postojov u mladých ľudí a ku vzniku subkultúry tzv. bobos (Brooks, 2001) Bobos so svojou rozporuplnou existenciou by sme mohli pokladať za prejav postmoderného extrémizmu zasahujúceho do oblastí vzdelávania, zamestnania, podnikania, či trávenia voľného času. Bobos netvorí sociálnu skupinu v zmysle jej zaužívaných sociálno-psychologických charakteristík, skôr ide o alternatívnu kultúru s kontrakultúrnymi prvkami. Snaha o predlžovanie mladosti ako aj ďalšie postmoderné charakteristiky extrémizmu spôsobujú jeho prenikanie aj do najvyšších spoločenských a politických štruktúr. Snaha extrémistov ponížiť, či niekedy až fyzicky vylučovať „neprijateľných“ zo spoločnosti už veľakrát v histórii ľudstva prebiehala a mala ďalekosiahle následky na spoločenský vývoj.

Sociálnu prácu v oblasti riešenia extrémizmu a deradikalizácia považujeme za výrazne na klienta orientovanú sociálnu prácu. Vychádzame z toho (Kulifaj a kol., 2016, s.58), že klient je expertom na svoju situáciu, a preto sa zameriavame na problémy a faktory, ktoré on považuje za podstatné. Za dôležité z hľadiska úspešnosti sociálnej práce

považujeme aj to, že umožnenie samostatného rozhodovania sa zvyšuje motiváciu klienta ku zmene a zároveň podporuje legitimitu sociálnej práce. Orientácia na klienta a podpora jeho samostatnosti však má svoje limity. Ako príklad môžeme uviesť aplikáciu služby mentor v Českej republike (Prevence v oblasti pravicového extrémizmu, 2012, s.56), ktorá sa realizovala v spolupráci medzi probačnou a mediačnou službou a Združením pre probáciu a mediáciu v trestnej justícii. Zameriavala sa na individuálnu sociálnu prácu s odsúdenými, ktorí sa hlásia k rómskemu etniku a bol im uložený trest verejnoprospešných prác, alebo dohľad v rámci podmienenečného odsúdenia.

Literatúra

BÍZIKOVÁ, Ľ. – VARGOVÁ, D.: *Globalizácia, aktívne ľudské práva, radikalizácia, extrémizmus, migračná kríza*. Bratislava: ŠPÚ, 2017.

BROOKS, D. 2002. Bobos. Praha: Nakladatelství Dokořán, 2001, 279s. ISBN 80-86569-03-9

CARLSSON, Y.: Violent Extremism: Prevention of a wicked problem - the role of local authorities. Oslo: University of Oslo, 2017.

Extrémizmus a radikalizmus mládeže – škandinávске skúsenosti. Bratislava: KASPIAN, 2015.

KELLER, J. 2015. *Odsouzení k modernitě*. Praha: Novela bohemia, 2015, 188s. ISBN 978-80-87683-53-8

KRIGLEROVÁ, E.G. – CHUDŽÍKOVÁ, A.H.: *Prevenencia radikalizácie – inšpirácie z Nórska*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2017.

KŘÍŽKOVÁ, V. a kol.: *Práce s dětmi a mládeží v kontextu prevence extrémizmu*. Brno: Ratolest, 2017.

KRUGLANSKI, A.W. et.all.: The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism. In: *Advances in Political Psychology*, Vol. 35, No. 1, 2014, pp.69-93.

KULIFAJ, P. a kol.: *Základy sociálnej práce s mládežou ohrozenou extrémizmom a radikalizáciou*. Bratislava: Mládež ulice, 2016, 98s.

MLÝNEK, J. 2012. *Príčiny rastu radikalizácie a agresivity určitých skupín obyvateľstva*. Výskumná správa. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2012, 57s.

MUSIL, L. – NAVRÁTIL, P.: *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. In: Sociální studia, Roč. V, č.5, 2000, s.19-37.

Prevence v oblasti pravicového extrémizmu. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2012, 121s.

PUTNAM, R.D. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone Books, 2000, 541s. ISBN 9780743203043

Kontakt:

prof. PaedDr. Peter JUSKO, PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Pedagogická fakulta

Katedra sociálnej práce

Banská Bystrica

Slovenská republika

Tel: 00421484464780

Email: peter.jusko@umb.sk

ISBN 978-80-557-1523-0